ГЛАСНИК

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

ЧАСОПИС ЗА ПРАВНУ ТЕОРИЈУ И ПРАКСУ

Година LXXVII
Књига 65

Нови Сад, новембар 2005
Број 11

ЧЛАНЦИ

UDC 343.21(497.6)(094.5)

Dr Momčilo Grubač
profesor Pravnog fakulteta u Novom Sadu

NOVO KRIVIČNO PROCESNO ZAKONODAVSTVO U BOSNI I HERCEGOVINI*

SAŽETAK: Tokom 2003. godine u Bosni i Hercegovini je stupilo na snagu novo krivično i krivično procesno zakonodavstvo. Ono se sastoji iz tzv. „državnih“ i „entitetskih“ zakona. U oblasti krivičnog postupka „državni“ zakon je ZKP BiH (stupio na snagu 1. marta 2003), a „entitetski“: ZKP Federacije BiH, ZKP Republike Srpske (stupili na snagu 1. jula 2003) i ZKP Brčko Distrikta BiH (stupio na snagu 1. avgusta 2003).

Novi zakoni su nastali pod uticajem ranijeg jugoslovenskog krivičnog procesnog zakonodavstva, iz koga je preuzet koncept i mnoga procesna rešenja, ali i pod jakim uticajem angloameričkog prava, iz koga je pored ostalog preuzeto pregovaranje tužioca i okrivljenog o krivici, unakrsno ispitivanje, izjašnjavanje o krivici, potvrđivanje optužnice i dr. Primetan je i izvestan uticaj Zakonika o krivičnom postupku SRJ (sada Srbije) iz 2001. godine (naročito u pogledu sistematike zakona, koja se razlikuje od sistematike ZKP SFRJ). Zakoni sadrže i nove odredbe koje su u poslednjoj deceniji ušle u skoro sve evropske zakone o krivičnom postupku (npr. o zaštiti svedoka, o širim ovlašćenjima organa krivičnog gonjenja u slučaju posebno opasnih krivičnih dela, naročito organizovanog kriminala). Neka nova procesna rešenja su posledica promena u materijalnom krivičnom pravu (ustanovljavanje krivičnog postupka protiv pravnih lica, izostavljanje privatnog tužioca), a neka posledica nastojanja da se postupak učini racionalnijim, svrsishodnijim, ekonomičnijim i efikasnijim (sažimanje broja vanrednih pravnih lekova, uvođenje postup-

* Rad primljen: 29. VIII 2005. godine.

ka za izdavanje kaznenog naloga, širenje nadležnosti sudije pojedinca). U pojedinim slučajevima, zakonodavac je napustio do sada prihvaćena rešenja i zamenio ih novim bez vidljivih razloga i objašnjenja (npr. izostavljanje supsidijarne tužbe i uvođenje drugog oblika kontrole nad radom javnog tužioca), itd.

Zbog svega toga, novi zakoni sadrže veliki broj novih, iako ne i originalnih procesnih rešenja i ustanova. Najvažnija novina koju oni donose tiče se nove organizacije prethodnog postupka, koji više nije u nadležnosti istražnog sudije, već u nadležnosti javnog tužioca, uz sudsku kontrolu koju obavlja sudija za prethodni postupak, odnosno sudija za prethodno saslušanje. U ovom radu autor se posebno zadržava na tome pitanju, ali prikazuje i druga važnija rešenja novih zakona, uz svoju ocenu opravdanosti i vrednosti tih rešenja.

Glavne reči: Zakonik, krivični postupak, sud, tužilac, okrivljeni, branilac, dokazivanje, pretresanje, veštačenje, DNK, istražne radnje, pritvor, istraga, optužnica, izjašnjavanje o krivici, pregovaranje o krivici, pravni lekovi, maloletnici.

UVODNE NAPOMENE

Tokom 2003. godine u Bosni i Hercegovini je stupilo na snagu novo krivično i krivično procesno zakonodavstvo. Ono se sastoji iz tzv. „državnih” i „entitetskih” zakona. U oblasti krivičnog postupka „državni” zakon je ZKP BiH (stupio na snagu 1. marta 2003),¹ a „entitetski”: ZKP Federacije BiH,² ZKP Republike Srpske³ (stupili na snagu 1. jula 2003) i ZKP Brčko Distrikta BiH (stupio na snagu 1. avgusta 2003).⁴

Prema Ustavu od 14. decembra 2005. država BiH ima svoj Sud i zakonodavnu nadležnost za uređivanje krivičnog postupka koji se vodi pred tim sudom za krivična dela propisana zakonima BiH. U oblasti uređivanja opšteg dela KZ država i entiteti imaju paralelnu zakonodavnu nadležnost, a podeljenu nadležnost u oblasti uređivanja posebnog dela KZ.⁵ Pored ostalog, nadležnost Suda je, da „sudi u prvom stepenu u krivičnim stvarima iz svoje stvarne nadležnosti, da odlučuje o žalbama protiv prvostepених presuda u tim predmetima i da odlučuje o vanrednom pravnom leku ponavljanja krivičnog postupka”. Iz tih razloga BiH mora da ima i svoj ZKP, iako najveći broj krivičnih postupaka vode sudovi u entitetima prema svojim zakonima o krivičnom postupku. Osim toga, uloga „državnog” ZKP (kao i KZ BiH) je i da bude kriterijum i merilo usklađenosti entitetskih zakona između sebe na čemu se posle donošenja Ustava iz 1995. god. posebno i uporno insistira. Sve do novih zakona iz 2003. godine te

¹ Sl. glasnik BiH, 36/2003.

² Sl. novine Federacije BiH, 35/2003. i 56/2003.

³ Sl. glasnik Republike Srpske, 50/2003.

⁴ Sl. glasnik Brčko Distrikta BiH, 10/2003.

⁵ BiH pripada propisivanje samo nekih krivičnih dela, s obzirom na prirodu objekta krivično pravne zaštite (npr. krivična dela protiv integriteta BiH — gl. XVI KZ BiH), odnosno svojstvo učinioca krivičnog dela (npr. krivična dela službenih ili odgovornih lica u organima BiH).

razlike su bile značajne, iako ipak ne preterano velike, s obzirom da su se svi zakoni, osim zakona Distrikta Brčko, zasnivali na zakonodavstvu bivše SFRJ.

Novi zakoni su nastali pod uticajem ranijeg jugoslovenskog krivičnog procesnog zakonodavstva, iz koga je preuzet koncept i mnoga procesna rešenja, ali i pod jakim uticajem angloameričkog prava, iz koga je pored ostalog preuzeto pregovaranje tužioca i okrivljenog o krivici, unakrsno ispitivanje, izjašnjavanje o krivici, potvrđivanje optužnice i dr. Primećan je i izvestan uticaj Zakonika o krivičnom postupku SRJ (sada Srbije) iz 2001. godine (naročito u pogledu sistematike zakona, koja se razlikuje od sistematike ZKP SFRJ). Zakoni sadrže i nove odredbe koje su u poslednjoj deceniji ušle u skoro sve evropske zakone o krivičnom postupku (npr. o zaštiti svedoka, o širim ovlašćenjima organa krivičnog gonjenja u slučaju posebno opasnih krivičnih dela, naročito organizovanog kriminala). Neka nova procesna rešenja su posledica promena u materijalnom krivičnom pravu (ustanovljavanje krivičnog postupka protiv pravnih lica, izostavljanje privatnog tužioca), a neka nastojanja da se postupak učini racionalnijim, svrsishodnijim, ekonomičnijim i efikasnijim (sažimanje broja vanrednih pravnih lekova, uvođenje postupka za izdavanje kaznenog naloga, širenje nadležnosti sudije pojedinca). U pojedinim slučajevima, zakonodavac je napustio do sada prihvaćena rešenja i zamenio ih novim bez vidljivih razloga i objašnjenja (npr. izostavljanje supsidijarne tužbe i uvođenje drugog oblika kontrole nad radom javnog tužioca), itd. Zbog svega toga, novi zakoni sadrže veliki broj novih, iako ne i originalnih procesnih rešenja i ustanova. Najvažnija novina koju oni donose prema našem mišljenju tiče se nove organizacije prethodnog postupka, koji više nije u nadležnosti istražnog sudije, već u nadležnosti javnog tužioca, uz sudsku kontrolu koju obavlja sudija za prethodni postupak, odnosno sudija za prethodno saslušanje. U nastavku ovoga rada posebno ćemo se zadržati na tome pitanju, ali ćemo prikazati i druga važnija rešenja ovih novih zakona.

Kao što smo već istakli „entitetski” zakoni se skoro u potpunosti poklapaju sa „državnim” Zakonom.⁶ Zbog toga ćemo se u ovom prikazu pozivati na Zakon BiH, a na entitetske zakone samo u retkim slučajevima kada između njih izuzetno ipak ima izvesnih razlika. U ovom prikazu ukazaćemo samo na procesne ustanove i rešenja koja su nova i drugačija od dosadašnjih, i to samo na ona značajnija, uz pretpostavku da su sva ostala nepomenuta ostala nepomenjena, tj. kao u Zakonu socijalističke Jugoslaviji iz 1976. godine.

⁶ Da bi se obezbedila jednoobraznost u uslovima postojanja entiteta i njihove zakonodavne autonomije nisu mogli biti prihvatani amandmani na entitetske zakone u postupku njihovog donošenja (v. M. Simović, *op. cit.*, str. 48).

1. PROCESNA NAČELA

Principi krivičnog postupka izloženi su u gl. I Zakona BiH koja nosi naslov „Osnovna načela”, mada sadrži i nekoliko članova koji se odnose na druga pitanja (predmet i primena zakona — član 1; posledice pokretanja postupka — član 18; prethodna pitanja — član 19. ZKP BiH). Pretpostavka nevinosti definisana je pozitivno („svako se smatra nevinim dok se ne utvrdi njegova krivica), a katalogu procesnih načela dodato pravilo *in dubio pro reo* („Sumnju u pogledu postojanja činjenica koje čine obeležja krivičnog dela ili od kojih zavisi primena neke odredbe krivičnog zakonodavstva, sud rešava odlukom na način koji je povoljniji za optuženog” — član 3. stav 2. ZKP RS). Načelo *ne bis in idem* definisano je šire nego u Protokolima br. 7. Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda: nema ponovnog suđenja za delo za koje je već suđeno i izrečena pravnosnažna sudska odluka (dakle, ne samo presuda, već i rešenje, ne samo osuđujuća ili oslobađajuća presuda, već i ona kojom se optužba odbija, odnosno rešenje kojim se postupak obustavlja) — član 4. ZKP BiH. Prema EK „nikome se ne može ponovo suditi niti se može ponovo kazniti za delo zbog koga je već bio pravnosnažno oslobođen ili osuđen”.

2. PROCESNI SUBJEKTI

a) Sud. — U skladu sa opštim trendom, nadležnost sudije pojedinca je enormno proširena. Prema novim zakonima on sudi za krivična dela za koja je predviđena novčana kazna ili kazna zatvora do pet godina. U prvostepenom postupku prema maloletnicima nema veća, već uvek sudi sudija pojedinac.

Prihvatanje novog modela istražnog postupka imalo je za posledicu ukidanje istražnog sudije, ali umesto njega zakoni su uveli „sudiju za prethodni postupak” (koji u toku istrage postupa u slučajevima kad je to zakonom propisano) i „sudiju za prethodno saslušanje” (koji ima ovlašćenja kao i sudija za prethodni postupak, a postupa posle podizanja optužnice u slučajevima kad je to zakonom propisano). Vidi izlaganja o istrazi.

Sastav veća propisan je odredbama ZKP, ali zakonima o sudovima je predviđeno da u sastav veća za organizovani kriminal, privredni kriminal i korupciju može biti imenovan određeni broj međunarodnih sudija (član 65. ZS BiH). (U odgovarajuća tužilačka odeljenja mogu se imenovati „međunarodni tužioci”.) Porota je ukinuta, tako da u sastavu veća nema sudija porotnika.

b) Tužilac. — U skladu sa principom akuzatornosti (član 16) krivični postupak se može pokrenuti i sprovesti samo po zahtevu tužioca. Ovlašćeni tužilac je samo jedan, zakoni ga nazivaju prosto „tužilac”, a mogao bi biti upoređen sa javnim tužiocem. Privatni tužilac i oštećeni kao tužilac više ne postoje.

Privatnog tužioca nema jer KZ više ne predviđa da se pojedina krivična dela gone po privatnoj tužbi. Krivična dela za koja se do donošenja novih krivičnih zakona gonjenje preduzimalo po zahtevu privatnog tužioca prestala su biti kazneni delikti uopšte, ili su pretvorena u prekršaje (npr. uvreda, kleveta, iznošenje ličnih i porodičnih prilika, omalovažavanje prebacivanjem za krivično delo i sl.), ili su ostala u KZ, ali se gone po službenoj dužnosti (sitna krađa, laka telesna povreda, prinuda, neovlašćeno fotografisanje, sitna utaja, oduzimanje tuđe stvari, oduzimanje motornog vozila, sitna prevara, iznuda, ucena, oštećenje tuđe stvari i dr.).

Supsidijarne tužbe nema, jer je eksterna kontrola opravdanosti postupka javnog tužioca koji neće da vrši krivično gonjenje (nepokretanjem krivičnog postupka ili odustankom od pokrenutog krivičnog postupka) putem preuzimanja gonjenja od strane oštećenog, zamenjena internom kontrolom od strane samog (javnog) tužioca. Tužilac može nepokrenuti ili obustaviti istragu, ili povući nepotvrđenu optužnicu bez odobrenja suda, a potvrđenu optužnicu do početka glavnog pretresa uz odobrenje sudije za prethodno saslušanje koji je potvrdio optužnicu (član 216. stav 4, član 224. i član 232. stav 1), odnosno može odustati od optužnice na prvostepenom glavnom pretresu ili u postupku pred apelacionim sudom (član 283. stav 1. tačka c. i član 317. stav 1). U svim tim slučajevima o odluci tužioca se obaveštava oštećeni koji ima pravo da podnese pritužbu „uredu tužioca”. Zakon ne govori o postupku tužioca u slučaju kad oštećeni podnese pritužbu, verovatno ostavljajući da to pitanje bude uređeno propisima o organizaciji tužilaštva. Ovim je, prema našem mišljenju, zakonodavac pogoršao položaj oštećenog u krivičnom postupku u odnosu na stanje kad je imao pravo na supsidijarnu tužbu, jer ga je ostavio bez ikakve mogućnosti da sam kontroliše rad tužioca za slučaj nepokretanja krivičnog postupka ili odustanka od gonjenja, pa čak i bez mogućnosti da inicira neku drugu efikasnu kontrolu tužioca u tim slučajevima (npr. od strane višeg tužioca).

c) Okrivljeni i njegov branilac. — Izraz „okrivljeni” se u zakonima više ne upotrebljava. Definisana je pojam osumnjičenog („lice za koje postoje osnovi sumnje da je izvršilo krivično delo”), ali ne baš uspešno, jer se iz definicije ne vidi od kog momenta građanin stiče taj status, da bi se znalo od kada mu po tom osnovu pripadaju određena prava. Kako se taj oblik sumnje traži za otvaranje istrage, posredno bi se moglo zaključiti da se radi o licu protiv koga se vodi istraga ili priprema optužnica, ili je ona već podneta. Međutim, nije sigurno da li je to i lice protiv koga se priprema istraga. Za optuženog je rečeno da je to „lice protiv kojeg je ma i neka tačka optužnice potvrđena”.

Pojam okrivljenog (tj. osumnjičenog, optuženog i osuđenog) proširen je i na pravna lica, što je posledica uvođenja krivične odgovornosti pravnih lica u novo krivično zakonodavstvo. Zakoni o krivičnom postupku su zbog toga dobili jedan broj odredaba o postupku protiv pravnih lica.

Okrivljeno pravno lice učestvuje u postupku preko svog zastupnika, koji ima pravo da preduzima sve procesne radnje kao i okrivljeno fizičko lice.

Protiv osumnjičenog koji uživa imunitet ne može se sprovesti istra- ga, niti podići optužnica bez odobrenja nadležnog državnog organa. Od- redbe o tome pitanju su ostale neizmenjene, ali promenjene su odredbe ustava i drugih zakona koji uređuju krivične procesne imunitete. Krajem 2002. godine donet je Zakon o imunitetima kojim su, u cilju suzbijanja zloupotreba, značajno suženi procesni imuniteti, naročito u pogledu broja nosilaca izvršne vlasti koji ih uživaju.

Kad u slučaju obavezne odbrane okrivljeni sam ne uzme branioca, odnosno u slučaju odbrane siromašnih, branioca po službenoj dužnosti ne postavlja predsednik suda, već postupajući sudija odnosno predsednik veća.

3. PROCESNE RADNJE

a) Dokazivanje. — *U vezi sa pretresanjem uvedeno je nekoliko no- vina:* Osim mogućnosti da se pretresanje izuzetno obavi i bez sudske na- redbe uvedeno je i pretresanje „po usmenom zahtevu za izdavanje nare- dbe za pretresanje” u slučajevima kad postoji opasnost od odlaganja. To je pretresanje bez pisane sudske naredbe, ali uz prethodno obaveštavanje i saglasnost sudije za prethodni postupak (telefonom, radio vezom ili sred- stvom elektronske komunikacije), odnosno pretresanje po usmenoj nare- dbi toga sudije. Ne vidimo ni potrebu, ni opravdanje za ovakvim pretresa- njem kad je zadržano ovlašćenje policije da izuzetno vrši pretresanje i bez naredbe suda. — Osim stana, ostalih prostorija i lica, predmet pretresanja su i *pokretne stvari* što podrazumeva pregled sadržine kompjutera i dru- gih uređaja za automatsku obradu podataka koji su sa njima povezani. — Predlog za izdavanje naredbe za pretresanje (i za privremeno oduzimanje predmeta) podnosi tužilac ili ovlašćeno službeno lice, a naredbu izdaje sud.

U vezi sa veštačenjem: interesantne su odredbe koje se odnose na veštačenje bioloških tragova (DNK). Te analize može da vrši samo usta- nova specijalizovana za tu vrstu veštačenja, a mogu se vršiti ako je to „neophodno potrebno za određivanje identiteta ili činjenice da li otkriveni tragovi potiču od osumnjičenog, odnosno optuženog ili oštećenog”. Za potrebe toga veštačenja iz organizma osumnjičenog se mogu uzimati po- trebne ćelije, a dobijeni podaci se mogu koristiti i u drugim krivičnim po- stupcima protiv istog lica.

Posebne istražne radnje: Da bi se pribavili dokazi koji se na drugi način ne bi mogli pribaviti ili bi njihovo pribavljanje na drugi način izazi- valo nesrazmerne teškoće mogu se prema osumnjičenom za krivično delo za koje se može izreći kazna zatvora od najmanje tri godine preduzeti po- sebne istražne radnje: nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija, pri- stup kompjuterskim uređajima, nadzor i tehničko snimanje prostorija, taj- no praćenje i tehničko snimanje lica i predmeta, prikriiveni istražitelj i in-

formator, simulirani otkup predmeta i simulirano davanje potkupnine, nadzirani prevoz i isporuka predmeta krivičnog dela. Te istražne radnje se određuju na predlog tužioca naredbom sudije za prethodni postupak. Snimci, isprave i predmeti pribavljeni primenom posebnih istražnih radnji mogu se koristiti kao dokazi u krivičnom postupku, a prikriveni istražitelji, informatori i lica koja su sprovedla posebne istražne radnje mogu biti saslušani kao svedoci.

b) Obezbeđivanje prisustva osumnjičenog. — Slično kao i u našem Zakoniku, umesto obećanja okrivljenog da neće napuštati mesto boravišta uvedena je zabrana napuštanja boravišta uz mogućnost da uz nju osumnjičenom budu naložene i druge prateće zabrane (posećivanja određenih mesta, sastajanja sa određenim licima, preduzimanja određenih poslovnih aktivnosti) ili obaveze (povremeno javljanje određenom organu), odnosno oduzimanje putne isprave ili vozačke dozvole.

Obaveznog pritvora više nema, a osnovi fakultativnog pritvora su precizirani: krivično delo koje bi osumnjičeni mogao ponoviti, dovršiti ili kao novo izvršiti mora biti određene težine (za koje se može izreći pet godina zatvora ili teža kazna), a ne svako. Pritvor se, pored ostalog, može odrediti i zbog težine krivičnog dela (za koje se može izreći kazna zatvora od deset godina ili teža kazna), ako je usled načina izvršenja ili posledica krivičnog dela to neophodno za sigurnost građana ili imovine. U slučaju krivičnih dela terorizma, ugrožavanje sigurnosti građana i imovine predstavlja zakonsku pretpostavku koja se može pobijati. — Trajanje pritvora u prethodnom postupku je ostalo neizmenjeno, a novina je što je trajanje pritvora ograničeno i posle potvrđivanja optužnice, i to prilično kratkim rokovima: godinu dana od potvrđivanja optužnice do izricanja prvostepene presude, šest meseci od izricanja prvostepene presude do izricanja drugostepene presude i još godinu dana od ukidanja prvostepene presude.

4. TOK POSTUPKA

a) Istraga. — Kao što smo već napomenuli, novi zakoni o krivičnom postupku u BiH su prihvatili nov model istražnog postupka. Istraga više nije poverena istražnom sudiji, već tužiocu, koji naređuje njeno sprovođenje ako postoje osnovi sumnje da je izvršeno krivično delo. Tužilac „upravlja aktivnostima ovlašćenih službenih lica vezanim za pronalaženje osumnjičenog i prikupljanje izjava i dokaza”. U vezi sa tim, policija ima posebna ovlašćenja i dužnosti: da uzima izjave i prikuplja druge dokaze, zadrži zatečena lica na mestu izvršenja krivičnog dela, da izvrši uvidaj i odredi potrebna veštačenja, osim obdukcije i ekshumacije leša.

Pre nego što tužilac otvori istragu policijski organi prikupljaju potrebne izjave i preduzimaju druge mere radi otkrivanja krivičnih dela i učinilaca (policijski izvidi). Građanin policiji ne mora dati izjavu, ni odgovarati na postavljena pitanja, ali kao što smo već rekli, ako hoće saslu-

šava se kao svedok (po pravilima unakrsnog ispitivanja), odnosno osumnjičeni, pa se zapisnici sa tim iskazima mogu upotrebiti kao dokazi u krivičnom postupku. O prikupljenom materijalu policija sastavlja izveštaj i dostavlja ga tužiocu. Osim toga, sudija za prethodni postupak može narediti da se izjava svedoka uzme na posebnom saslušanju kad postoji mogućnost da svedok neće biti dostupan sudu u vreme suđenja (vidi o tome u odeljku o dokaznom postupku).

Osim tužioca i policije koji su organi istražnog postupka, u istrazi se javlja i sudija za prethodni postupak. On u istrazi istupa u prvom redu kao garant ljudskih prava i sloboda, tj. donosi odluke kojima se ograničavaju pojedina ljudska prava i koje prema ustavima mogu donositi samo sudski organi, ne i organi izvršne vlasti. Po tom osnovu taj sudija na predlog tužioca određuje pritvor, nadzire izvršenje pritvora, izdaje naredbu o pretresanju, naredbu za privremeno oduzimanje stvari, naredbu o preduzimanju posebnih istražnih radnji itd. Njemu pripada i sudsko obezbeđenje dokaza kad se oni izvode u toku istrage zbog toga što se kasnije u postupku pred sudom ne bi mogli izvesti. Ista ovlašćenja ima i sudija za prethodno saslušanje, a razlika je samo u tome što on te dužnosti vrši posle sprovedene istrage, tj. posle podizanja optužnice.

U toku istrage tužilac može preduzeti sve istražne radnje, uključujući ispitivanje osumnjičenog, saslušanje svedoka, uvidaj, veštačenje i dr. Prema našem mišljenju, zakoni imaju manjak odredaba o radnjama koje u istrazi preduzima tužilac i o načinu njihovog preduzimanja. Postoji samo odredba da tužilac mora saslušati osumnjičenog pre nego što okonča istragu, ako ranije nije saslušan. Zakoni kažu, „tužilac će saslušati osumnjičenog”, dakle, osumnjičenog ovde ne ispituju stranke po pravilima o unakrsnom ispitivanju. Ako je u izgledu da svedok neće biti dostupan sudu u vreme suđenja, tužilac će zatražiti već pomenuto sudsko obezbeđenje dokaza i tada će svedok biti saslušan pred sudijom za prethodni postupak po pravilima unakrsnog ispitivanja.

Kad ovlašćeno lice organa unutrašnjih poslova liši slobode lice za koje postoje osnovi sumnje da je učinilo krivično delo dužno je da ga bez odlaganja, a najkasnije u roku od 24 sata, sprovede tužiocu, koji će ga ispitati bez odlaganja. Ako tužilac to lice ne pusti na slobodu, dužan je da od sudije za prethodni postupak zatraži određivanje pritvora.

Istraga se vodi za svako krivično delo. Uslovi za podizanje neposredne optužnice nisu predviđeni, niti izostavljanje istrage za neka krivična dela, a tužilac je dužan da o nesprovođenju istrage (to znači nepokretanje postupka uopšte) obavesti oštećenog i podnosioca prijave koji imaju pravo pritužbe uredu tužioca. Razlozi za nesprovođenje istrage su tačno određeni: ako je iz prijave i spisa očigledno da delo nije krivično delo, ako ne postoje osnovi sumnje da je prijavljeno lice učinilo krivično delo, ako je nastupila zastarelost ili je delo obuhvaćeno amnestijom ili pomilovanjem ili ako postoje druge okolnosti koje isključuju krivično gonjenje.

Istraga se obustavlja naredbom tužioca ako se utvrdi da delo osumnjičenog nije krivično delo, da nema dovoljno dokaza da je krivično delo

učinio osumnjičeni ili da je delo obuhvaćeno amnestijom, pomilovanjem, zastarelošću ili da postoje drugi osnovni koji isključuju krivično gonjenje. O obustavi istrage tužilac obaveštava oštećenog koji ima pravo pritužbe. Istraga obustavljena zbog nedostatka dokaza da je osumnjičeni izvršio krivično delo može se ponovo otvoriti ako se pojavi novi dokazni materijal.

Tužilac okončava istragu kad nađe da je stanje stvari dovoljno razjašnjeno da se može podići optužnica. O tome se ne donosi posebno rešenje, već samo stavlja zabeleška na spisima.

b) Kontrola osnovanosti podignute optužnice. — Napušten je dosadašnji način kontrole osnovanosti optužnice putem prigovora okrivljenog i zamenjen kontrolom po službenoj dužnosti suda u slučaju svake podignute optužnice. Sudija za prethodno saslušanje, kome tužilac podnosi optužnicu, dužan je da o njoj odluči u roku od osam dana od dana prijema. On proučava svaku tačku optužnice i materijale koje mu je dostavio tužilac kako bi utvrdio postojanje osnovane sumnje da je osumnjičeni izvršio krivično delo, pa zavisno od stanja koje utvrdi, može da potvrdi optužnicu ili da odbije sve ili pojedine njene tačke. Ako potvrdi optužnicu ili bar jedan njen deo, osumnjičeni postaje optuženi. Potvrda optužnice ima značaj pravosnažnosti tog optužnog akta. Potom sudija za prethodno saslušanje potvrđenu optužnicu dostavlja optuženom i obaveštava ga da će biti pozvan da se u roku od 15 dana izjasni da li priznaje ili poriče krivicu, da li namerava podneti prethodne prigovore, te da navede predloge dokaza koje treba izvesti na glavnom pretresu.

c) Izjašnjenje o krivici. — Izjavu o krivici optuženi daje sudiji za prethodno saslušanje u prisustvu tužioca i branioca. Ovo je prvo pojavljivanje optuženog pred sudom. On može da se izjasni da je kriv, ili da poriče krivicu, ili da se ne izjasni o krivici. Ako se optuženi izjasni da je kriv, sudija za prethodno saslušanje upućuje predmet sudiji pojedincu ili veću radi zakazivanja ročišta na kome će izjava optuženog o prihvatanju krivice biti proverena i zakazan datum održavanja pretresa za izricanje sankcije u roku ne dužem od tri dana, ako sud prihvati izjavu optuženog. Protiv presude donete na osnovu priznanja optuženog dozvoljena je žalba, ali samo zbog odluke o krivičnoj sankciji. — Ako optuženi poriče krivicu, sudija za prethodno saslušanje dostavlja predmet radi zakazivanja glavnog pretresa. Pretres mora biti zakazan u roku od 60 dana od dana izjašnjavanja o krivici, s tim da taj rok može biti produžen za još 30 dana (tada za pritvor do izricanja presude, ostaje manje od devet meseci). — Ako se optuženi ne izjasni o krivici, uzeće se da poriče krivicu.

d) Pregovaranje o krivici. — Osumnjičeni odnosno optuženi i njegov branilac mogu sa tužiocem pregovarati o uslovima priznavanja krivice za delo za koje se terete. Reč je o kontroverznoj ustanovi američkog prava poznatoj pod nazivom *plea bargaining*. U tom pregovaranju tužilac

može da predloži izricanje kazne ispod zakonom određenog minimuma, odnosno izricanje blaže sankcije. Pre nego što je optužnica potvrđena nije isključen ni dogovor o blažoj pravnoj kvalifikaciji krivičnog dela ili o izostavljanju pojedinih tačaka optužnice, da bi se na taj način stvorili uslovi za izricanje blaže sankcije. Postignuti sporazum se sačinjava u pismenom obliku i ne obavezuje sud, koji ga može usvojiti ili odbaciti, ali ako ga usvoji, sud je vezan pogodbom o sankciji. Pri donošenju odluke o tome sud proverava da li je sporazum postignut dobrovoljno i svesno, da li postoji dovoljno drugih dokaza o krivici osumnjičenog i da li je osumnjičeni (optuženi) svestan posledica koje na osnovu toga nastupaju (da se odriče prava na suđenje i da se neće moći žaliti protiv odluke o sankciji koja mu bude izrečena). Ako prihvati sporazum, sud će odrediti datum održavanja pretresa za izricanje sankcije predviđene sporazumom. O neprihvatanju sporazuma obaveštavaju se stranke, branilac i okrivljeni, koji se obaveštava i o prihvatanju sporazuma. Pregovaranje je moguće sve do kraja glavnog pretresa.

e) Povlačenje optužnice. — U skladu sa načelom mutabiliteta, tužilac ima pravo da slobodno povuče optužnicu, ali samo dok ne bude potvrđena. Potvrđenu optužnicu pre početka glavnog pretresa tužilac može povući samo uz odobrenje sudije za prethodno saslušanje koji je potvrdio optužnicu. Od početka glavnog pretresa tužilac ponovo ima pravo da slobodno odustane od optužnice (čl. 38. i 283). Nije jasno zašto se pre glavnog pretresa traži odobrenje suda kad je samo malo kasnije, tj. od početka pretresa povlačenje potvrđene optužnice opet slobodno. To nije u skladu ni sa optužnim načelom. U stvari, to bi trebalo da bude sredstvo sudske kontrole postupka tužioca koji je odustao od optužnice umesto dosadašnje kontrole putem supsidijarne tužbe. — Videli smo napred da oštećeni ima pravo da tužilaštvu podnese prigovor kad tužilac ne naredi sprovođenje istrage i kad obustavi istragu. Međutim, on to pravo nema i u slučaju kad tužilac povuče optužnicu (za razliku od dosadašnjeg prava na preuzimanje postupka i u tom slučaju). — Zakoni govore o povlačenju optužnice pre glavnog pretresa, a o odustanku od optužnice na glavnom pretresu, ali mislimo da ta terminološka razlika nema nikakvo suštinsko značenje. — U slučaju povlačenja optužnice ili odustanka od optužnice postupak se obustavlja, odnosno izriče presuda kojom se optužba odbija, i stvar je presuđena.

f) Prethodni prigovori. — Optuženi, dakle, nema pravo da prigovorom pobija osnovanost optužnice, već se ona u tom pogledu ispituje po službenoj dužnosti sudije za prethodni postupak. Međutim, optuženi i njegov branilac imaju pravo da ulože prethodne prigovore u pogledu formalne strane optužnice. Istina, u zakonima se ne određuje subjekt kome to pravo pripada (formulacije su bezlične), ali se ipak može zaključiti da su u pitanju optuženi i njegov branilac, jer druga strana (tužilac) za takvim prigovorima nema konkretnog pravnog interesa. Prethodnim prigovorima

se osporava nadležnost suda, ukazuje na formalne nedostatke u optužnici, osporava zakonitost dokaza ili dobijenog priznanja, zahteva spajanje ili razdvajanje postupka ili osporava odluka o odbijanju zahteva za postavljanje branioca po osnovu slabog imovnog stanja. Prethodni prigovori se podnose u roku od 15 dana od dana uručenja optužnice i o njima odlučuje sudija za prethodno saslušanje pre zakazivanja glavnog pretresa. Taj sudija ne može učestvovati u suđenju, a žalba protiv njegovog rešenja o prigovoru nije dopuštena.

g) Zabrana suđenja u odsustvu okrivljenog. — Svako suđenje u odsustvu okrivljenog (odbeglog ili nedošavšeg) je isključeno. To je pravilo ponovljeno i u odredbama o postupku prema maloletnicima. I u postupku za izdavanje kaznenog naloga obavezno je prethodno saslušanje optuženog.

h) Dokazni postupak. — U dokazni postupak, koji predstavlja centralni deo glavnog pretresa, uvedeno je više novina.

U pogledu redosleda izvođenja dokaza: Dokazi se na glavnom pretresu po pravilu izvođe sledećim redom: 1) dokazi optužbe, 2) dokazi odbrane, 3) dokazi optužbe kojima se pobijaju navodi odbrane (replika), 4) dokazi odbrane kao odgovor na repliku (duplika), 5) dokazi čije izvođenje naredi sud i 6) dokazi, odnosno „relevantne informacije” značajni za odmeravanje sankcije, ako optuženi bude proglašen krivim.

U pogledu priznanja optuženog: Ako je priznanje optuženog na glavnom pretresu potpuno i u skladu sa ranije izvedenim dokazima, u dokaznom postupku se izvođe samo oni dokazi koji se odnose na odluku o krivičnoj sankciji.

Inače, u dokaznom postupku nije predviđeno ispitivanje optuženog. Posle čitanja optužnice on i njegov branilac mogu izložiti odbranu i ukratko izneti dokaze koje će ponuditi u svoju odbranu. Posle dokaznog postupka oni imaju pravo na završne govore.

U pogledu saslušanja svedoka: Svi svedoci polažu zakletvu pre svedočenja. Saslušavanje, odnosno ispitivanje (zakoni koriste oba izraza, čak i u odredbama istog člana) može biti direktno, unakrsno i dodatno. Direktno ili glavno ispitivanje obavlja stranka koja je pozvala svedoka. Zatim svedoka ispituje suprotna stranka (unakrsno ispitivanje), da bi od nje dobila odgovore koji dovode u pitanje njegov prvi iskaz, pa ponovo stranka koja ga je pozvala u postupak (dodatno ispitivanje), da bi se ustanovio pravi smisao odgovora koji je svedok dao prilikom unakrsnog ispitivanja. Suprotna stranka ima pravo da postavlja samo pitanja koja se odnose na prethodno postavljena pitanja stranke koja je pozvala svedoka, a ta stranka se u ponovnom ispitivanju mora ograničiti na pitanja koja je postavila suprotna stranka. Sudija može da postavlja odgovarajuća pitanja svedoku u čitavom toku ispitivanja, a redovno nakon što ispitivanje obave stranke. Sugestivna pitanja se ne mogu postavljati pri direktnom ispitivanju, a po pravilu su dopuštena prilikom unakrsnog ispitivanja.

Zakoni više ne govore o licima koja mogu biti oslobođena od dužnosti svedočenja, već o licima koja mogu odbiti svedočenje, ali ta terminološka razlika nema nikakav stvarni značaj. Krug tih lica je uži nego do sada: bračni ili vanbračni drug, roditelj ili dete, usvojitelj ili usvojenik osumnjičenog odnosno optuženog. Uveden je i tzv. imunitet svedoka. Kao i do sada, svedok ima pravo da ne odgovori na pojedina pitanja ako bi ga istinit odgovor izložio krivičnom gonjenju, ali je to pravo mnogo uže nego ranije kad je mogao odbiti odgovor kojim bi sebe ili blisko lice izložio krivičnom gonjenju, teškoj sramoti ili znatnoj materijalnog šteti. Međutim, svedok će odgovoriti i na ta pitanja ako mu posebnom odlukom tužilac dâ imunitet od krivičnog gonjenja. Takav svedok se može krivično goniti samo ako bude dao lažan iskaz.

Savremeno krivično procesno pravo uopšte, sve je obazrivije prema svedocima. Osim posebnih mera zaštite, uvedena je još jedna novina: svedoku se odlukom suda može odrediti advokat za savetnika u toku ispitivanja, ukoliko je očigledno da sam nije u stanju da koristi svoja prava i ako njegovi interesi ne mogu biti zaštićeni na drugi način.

U pogledu određivanja i načina saslušavanja veštaka: Veštake mogu angažovati stranke, branilac i sud, a troškove veštačenja snosi onaj ko je veštaka angažovao. Veštak iznosi svoj nalaz i mišljenje usmeno na glavnom pretresu tako što ga unakrsno ispituju obe stranke i branilac. Pisani nalaz i mišljenje veštaka biće prihvaćeni kao dokazni materijal samo ako je veštak svedočio na pretresu i bio unakrsno ispitan od suprotne stranke.

U pogledu položaja sudije u toku dokaznog postupka: Prodor elementa angloameričkog krivičnog postupka prouzrokovao je značajne izmene u položaju sudije u toku glavnog pretresa. Iako i dalje snosi odgovornost za utvrđeno činjenično stanje (dužan je da sa jednakom pažnjom ispituje i utvrđuje kako činjenice koje terete optuženog, tako i one koje mu idu u korist — načelo istraživanja materijalne istine), on je sada mnogo bliži arbitru iz čistog optužnog postupka nego sudiji inkvizicionog postupka. Sudija se u dokazivanje sve manje meša (pitanja svedoku postavlja tek posle stranaka, ako nađe da je potrebno). Osnovni zadatak sudije je da nadzire izvođenje dokaza i da iz materijala koji potiče od stranaka eliminiše nedopuštene i nerelevantne dokaze. Sudija (predsednik veća) će zabraniti pitanje ili odgovor na već postavljeno pitanje, odnosno odbiti predlog za izvođenje dokaza ako oceni da su nedozvoljeni ili nevažni za predmet postupka.

U pogledu mogućnosti korišćenja iskaza datih u istrazi: Za neke dokaze koji se izvode u toku istrage od strane nesudskih organa (tužioca ili policije) u zakonima je rečeno da se mogu upotrebiti kao dokazi u krivičnom postupku (npr. zapisnici o izjavama koje prikupe ovlašćena službena lica — član 219. stav 3. ZKP BiH). Međutim, iskazi osumnjičenog, svedoka ili veštaka ne mogu se u dokaznom postupku na glavnom pretresu koristiti neposredno, tako što bi se zapisnici koji sadrže te iskaze pročitati, već samo prilikom unakrsnog ispitivanja tih lica tako što će im se njihovi raniji iskazi predložiti. Lice u pitanju može da objasni ili izmeni svoj

raniiji iskaz, a od slobodnog sudijskog uverenja zavisi da li će se kao verodostojno uzeti ono što je iskazivano u istrazi ili ono što je kasnije iskazano na glavnom pretresu (član 273. stav 1. ZKP BiH).

Iskaz svedoka dat u toku istrage prihvata se na glavnom pretresu neposredno, tj. čitanjem zapisnika u kome je sadržan, samo izuzetno, ako je ispitano lice umrlo, duševno obolelo, ili se ne može pronaći, ili je njegov dolazak nemoguć ili znatno otežan iz važnih uzroka (član 273. stav 2. ZKP BiH). Tim pre, na glavnom pretresu se neposredno koriste iskazi koji su dati u toku istrage pred sudijom za prethodni postupak zbog verovatnoće da svedok neće biti dostupan sudu u vreme suđenja (sudsko obezbeđenje dokaza — član 223. stav 1. ZKP BiH).

5. PRAVNI LEKOVI

a) Rok za žalbu. — Petnaestodnevni redovni rok za žalbu protiv presude u složenim stvarima može se na zahtev stranaka i branioca produžiti, najduže za 15 dana. Do odluke suda o zahtevu za produženje, rok za žalbu ne teče, tako da ulaganjem toga zahteva stranke mogu praktično da postignu produženje zakonskog roka kad god to hoće.

b) Žalba oštećenog zbog odluke o imovinsko-pravnom zahtevu. — Oštećeni može da pobija presudu ne samo zbog odluke suda o troškovima krivičnog postupka kao do sada, već i zbog odluke o imovinsko-pravnom zahtevu. Takvo širenje žalbe oštećenog je pogrešno, jer on ni po novim zakonima nema opravdanog pravnog interesa da pobija odluku o imovinsko-pravnom zahtevu, budući da ta odluka u krivičnom postupku može da glasi samo da se imovinsko-pravni zahtev dosuđuje (u celini ili delimično) ili da se ovlašćeni podnosilac zahteva (to ne mora biti oštećeni, kao što pogrešno stoji u članu 198. Zakona BiH) uputi da svoj zahtev ostvari u parničnom postupku. Dakle, krivični sud imovinsko-pravni zahtev ne može odbiti, već samo usvojiti, pa zbog toga oštećeni nema razloga za žalbu protiv odluke o imovinsko-pravnom zahtevu. Upućivanje na parnicu nije nikakva odluka o zahtevu, već samo premeštanje suđenja sa jedne jurisdikcije na drugu.

c) Granice ispitivanja pobijane presude. — Apelacioni sud ispituje presudu u onom delu u kojem se ona pobija žalbom. Presuda se po određenim pitanjima više ni izuzetno ne ispituje po službenoj dužnosti drugostepenog suda, kao što je ranije bilo prema jugoslovenskom krivičnom procesnom pravu.

Sud drugog stepena postupa po službenoj dužnosti samo kad primenjuje pravilo o pogodnosti pridruživanja (*benefitium cohaesionis*) i kad po žalbi izjavljenoj u korist optuženog zbog pogrešno ili nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja ili zbog povrede krivičnog zakona (podvučeno nije postojalo u odredbi ranijeg zakona) izriče blažu odluku o krivičnoj sankciji ili oduzimanju imovinske koristi.

d) Zabrana preinačenja na gore. — Zabrana je u novim zakonima definisana vrlo široko: „Ako je podnesena žalba samo u korist optuženog, presuda se ne sme izmeniti na njegovu štetu”. Do sada se u tom slučaju presuda nije mogla menjati na štetu optuženog samo u pogledu pravne kvalifikacije krivičnog dela i u pogledu krivične sankcije. Proširenje obuhvata i mere koje nemaju karakter krivičnih sankcija (oduzimanje imovinske koristi, objavljivanje presude, oduzimanje odlikovanja i sl.), odluke o imovinsko-pravnom zahtevu i o troškovima krivičnog postupka itd.

e) Pretres pred drugostepenim sudom posle ukidanja prvostepene presude. — Kad drugostepeni sud odluči da povodom izjavljene žalbe ukine presudu prvostepenog suda imao je ranije dve mogućnosti: da vrati predmet prvostepenom sudu na novi glavni pretres (što je činio po pravilu) ili da sam održi pretres i izrekne presudu (što je bio redak izuzetak). Novi zakoni za taj slučaj predviđaju samo jednu mogućnost: kad ukine prvostepenu presudu drugostepeni sud mora odrediti i sam održati pretres. Nema više mogućnosti vraćanja stvari na novo suđenje prvostepenom sudu. Slično rešenje je odavno imao jugoslovenski Zakon o parničnom postupku, a novi Zakonik o krivičnom postupku Crne Gore dozvoljava da se posle ukidanja presude isti predmet vrati prvostepenom sudu samo jednom. Cilj je da se ubrza nastupanje pravnosnažnosti i izvršnosti presude i poveća odgovornost drugostepenog suda. Novo rešenje će, međutim, imati niz organizacionih i tehničkih posledica i značajno će povećati obim posla u drugostepenim sudovima.

Pretres pred drugostepenim sudom teče po odredbama koje važe za prvostepeni glavni pretres, s tim što se već saslušani svedoci i veštaci ne saslušavaju ponovo ako su bili unakrsno ispitani, već se njihovi iskazi čitaju.

f) Žalba protiv presude drugostepenog suda. — Ovaj redovan pravni lek poznaju samo ZKP RS i FBiH. Zakon FBiH tu žalbu dopušta samo u jednom slučaju: ako je sud drugog stepena preinačio prvostepenu presudu kojom je optuženi oslobođen i izrekao presudu kojom se oglašava krivim (član 333), a Zakon RS ne samo u tom slučaju, već i „u slučaju ako je drugostepeni sud doneo novu osuđujuću presudu” (član 324), dakle, ne ako je potvrdio osuđujuću presudu prvostepenog suda, nego ako je takvu presudu preinačio ili je ukinuo pa zamenio svojom osuđujućom presudom.

Zakoni BiH i Dristrikta Brčko ovaj pravni lek ne predviđaju.

g) Redukcija broja vanrednih pravnih lekova. — Nasuprot jugoslovenskom krivičnom procesnom pravu u kome je postojala tendencija stalnog povećavanja broja pravnih lekova, među njima i vanrednih, novo zakonodavstvo u BiH pokazuje sasvim suprotnu tendenciju; ostao je samo jedan vanredni pravni lek — ponavljanje krivičnog postupka.

U odredbama koje se odnose na ovaj pravni lek novo je to što su zakonski uslovi za ponavljanje krivičnog postupka u korist osuđenog i uslovi za ponavljanje postupka na štetu optuženog različiti i dati odvojeno. Do sada su ti uslovi bili potpuno identični i dati zajedno u istom članu. Ponavljanje krivičnog postupka na štetu optuženog moguće je samo u jednom slučaju: ako je presuda kojom se optužba odbija izrečena zbog odustanka tužioca od optužbe, a dokaže se da je do toga došlo usled „krivičnog dela korupcije ili krivičnog dela protiv službene ili druge dužnosti tužioca”.

6. POSEBNI POSTUPCI

a) Uopšte. — Svi novi zakoni sadrže delove u kojima su odredbe pod naslovom „Posebni postupci”. Te odredbe se odnose, kako na pojedine posebne *krivične* postupke (za izdavanje kaznenog naloga, prema maloletnicima i protiv pravnih lica), tako i na posebne *nekrivične* postupke: postupak za primenu mera bezbednosti, za oduzimanje imovinske koristi i za opozivanje uslovne osude, postupak za donošenje odluke o brisanju osude ili prestanku mera bezbednosti i pravnih posledica osude, postupak za pružanje međunarodne pravne pomoći i izvršenje međunarodnih ugovora u krivičnim stvarima, postupak ekstradicije, postupak za naknadu štete, rehabilitaciju i ostvarivanja drugih prava lica neopravdano osuđenih i neosnovano lišenih slobode i postupak za izdavanje poternice i objave. Ranije su ti postupci, jedni krivični, drugi nekrivični, bili regulisani odvojeno, u dva posebna odeljka zakona, što je sa gledišta sistematike više prihvatljivo.

b) Postupak za izdavanje kaznenog naloga. — Suprotno tendenciji širenja broja posebnih krivičnih postupaka, naročito uprošćenih, koja je prisutna u zakonodavstvima drugih država, zakoni koje ovde prikazujemo predviđaju samo jedan pojednostavljeni krivični postupak: za izdavanje kaznenog naloga. Dosadašnjeg skraćenog postupka više nema.

U slučaju kad je tužilac prikupio dovoljno dokaza da je osumnjičeni učinio krivično delo za koje je propisana kazna do pet godina zatvora ili novčana kazna kao glavna kazna, može on zatražiti od suda da izda kazneni nalog u kojem će optuženom izreći određenu krivičnu sankciju ili meru (novčanu kaznu do 50.000 KM, uslovnu osudu, oduzimanje imovinske koristi ili oduzimanje predmeta) bez sprovođenja glavnog pretresa. Budući da tužilac pre podnošenja optužnice za svako krivično delo sprovodi istragu, uvek će imati dovoljno dokaza da je osumnjičeni učinio krivično delo. To znači da se za krivična dela sa kaznom do pet godina zatvora postupak izdavanja kaznenog naloga može voditi uvek, zavisno samo od ocene tužioca i suda i volje optuženog. Optuženi je snažno stimulisan da prihvati taj postupak, jer mu kazna zatvora ne može biti izrečena iako je predviđena za krivično delo koje je učinio.

Zahtev tužioca za sud nije obavezan i sudija ga može odbaciti. Tada će sa optužnicom postupiti kao da je podneta na potvrdu. Ako se složi sa zahtevom za izdavanje kaznenog naloga sudija će potvrditi optužnicu i zakazati saslušanje optuženog. Ako optuženi izjavi da nije kriv i podnese prigovor protiv optužnice, sudija će proslediti optužnicu u redovan postupak, a ako optuženi izjavi da je kriv i da prihvata sankciju predloženu u optužnici, sudija će prvo utvrditi njegovu krivicu i onda izdati kazneni nalog u skladu sa optužnicom. Kazneni nalog se izdaje u formi presude protiv koje je dopuštena žalba.

Uočljiva je tendencija smanjivanja visine kazne zatvora koja predstavlja granicu za korišćenje širih i posebnih ovlašćenja organa gonjenja (najmanje tri godine) i istovremenog povećavanja visine zatvorske kazne do koje je dopuštena primena uprošćenih postupaka (do pet godina). Tako se može desiti, da organi gonjenja preduzmu posebne istražne radnje, opravdane samo u slučaju najtežih dela organizovanog kriminala jer predstavljaju opasnost za ustavom priznata ljudska prava, a da se slučaj završi postupkom za izdavanje kaznenog naloga.

c) Postupak prema maloletnicima. — U ovom postupku izvršeno je svega nekoliko izmena u odnosu na dosadašnje stanje: odbrana je uvek obavezna, tako da se nikad ne može postupati bez branioca; u prvom stepenu sudi sudija za maloletnike (pojedinaac), a ne veće; o nepokretanju postupka pozivom na oportunitet tužilac obaveštava organ starateljstva i oštećenog, ali oni ne mogu kao do sada predložiti da sud sprovede postupak bez tužioca; pritvor u pripremnom postupku može da traje ukupno tri meseca (1 + 2), a posle pripremnog postupka još najduže šest meseci.

Umesto odredbe da niko ne može biti oslobođen dužnosti da svedoči o okolnostima potrebnim za ocenjivanje duševne razvijenosti maloletnika, upoznavanje njegove ličnosti i prilika u kojima živi, došla je odredba sasvim suprotnog smisla prema kojoj od dužnosti svedočenja o tim okolnostima može biti oslobođen „samo roditelj, usvojitelj, socijalni radnik (?), verski ispovednik (?), odnosno verski službenik i branilac”.

d) Postupak protiv pravnih lica. — Odredbe o tom postupku su uglavnom preuzete iz jugoslovenskog Zakona o privrednim prestupima.

NEW CRIMINAL PROCEDURAL LAW OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

Professor Momčilo Grubač, Ph.D.

Summary

The new criminal and criminal „procedural law” entered into force in Bosnia and Herzegovina during 2003. They consist of the „state” and „entities” law. In the field of criminal procedure the „state” law is the Law on Criminal Procedure of Bosnia and Herzegovina (which entered into force on March 1, 2003) while the „entities” laws are Law on Cri-

iminal Procedure of the Federation of Bosnia and Herzegovina, the Law on Criminal Procedure of the Republic of Srpska (which entered into force on July 1, 2003) and Law on Criminal Procedure of the Brčko District of Bosnia and Herzegovina (which entered into force on August 1, 2003).

The new laws contain great number of new, although not original procedural solutions and institutions. The most important novelty, introduced by these laws, relates to the new organization of the preliminary proceedings, which are not in the competence of the investigating judge any more but in the competence of the state prosecutor, under the judicial control exercised by the judge in charge for the preliminary proceedings, or the judge in charge for preliminary hearings. The author mostly deals with this issue in this paper, but elaborates also on other important issues of the new law, and evaluates their justification and their value.

Keywords: Law, criminal procedure, court, prosecutor, accused, attorney, evidence, trial, expert opinion, DNA, investigation activities, detention, investigation, charges, negotiations on guilt, legal remedies, juveniles